

Słowo wstępne

Zmienność zawsze była cechą rzeczywistości, nie tylko zresztą gospodarczej, jednakże dynamika zmian zjawisk i procesów gospodarczych w ostatniej dekadzie XX i na początku XXI w. przybrała charakter wręcz rewolucyjny. Podkreślić należy, że zachodzące w tym okresie zmiany obejmowały mikro- i makroekonomiczne środowisko, w jakim działały przedsiębiorstwa, zarówno w rozumieniu otoczenia krajowego, jak i międzynarodowego, a także globalnego.

W ślad za zmianami rzeczywistości (empirii) jako przedmiotu badania, również nauki ekonomiczne, w szczególności ekonomia, finanse i nauki o zarządzaniu, musiały podjąć nowe wyzwania i rozwiązywać nowe problemy. Nauki ekonomiczne, które zajmują się badaniem wpływu tych zmian na przebieg procesów i zjawisk gospodarczych oraz na funkcjonowanie różnych organizacji gospodarczych, przede wszystkim przedsiębiorstw, musiały poszerzyć swoje zainteresowania o inne obszary, jak również sięgnąć po stosowne do ich zbadania instrumenty, umożliwiające formułowanie nowych paradygmatów. W ostatnich dziesięcioleciach za nurty badawcze dostarczające nowych instrumentów, które pozwalają rozszerzyć i wzbogacić obszar badań nauk ekonomicznych, a także umożliwić nowe interpretacje współczesnych zjawisk i procesów, można uznać narodzone w Stanach Zjednoczonych Ameryki nową ekonomię oraz nową ekonomię instytucjonalną.

Szczególne wyzwania dla nauk ekonomicznych wiążą się z powstawaniem gospodarki opartej na wiedzy, co najczęściej rozumiane jest jako tzw. nowa gospodarka i społeczeństwo informacyjne, w którym wyraźnie zwiększa się rola edukacji i innowacji jako czynników wzrostu. W procesie tworzenia gospodarki opartej na wiedzy pełni polityka państw oraz Unii Europejskiej. W procesie tworzenia gospodarki opartej na wiedzy duże znaczenie ma polityka państw oraz Unii Europejskiej. Nauka oraz innowacje odgrywały istotną rolę w rozwoju gospodarczym od początku rozwoju ludzkiej cywilizacji. Jednakże w ciągu kilku ostatnich dekad wraz z globalizacją i zmianami technologicznymi, określanymi często jako rewolucyjne, nauka stała się kluczową determinantą wzrostu gospodarczego i konkurencyjności gospodarek i przedsiębiorstw.

Badacze współczesnej gospodarki światowej podkreślają trojaki rodzaj wyzwania stojące przed współczesnym zarządzaniem:

1) wyzwania związane ze strukturą współczesnego systemu gospodarczego, w którym w wyniku globalizacji istnieją ściśle współzależności między wszystkimi podmiotami gospodarki światowej;

2) dylematy wynikające z intensywnej i ciągle rosnącej konkurencji o wymiarze zarówno lokalnym, jak i globalnym; intensyfikacji konkurencji sprzyjają w szczególności: redukcja kosztów transportu, rosnąca inteligencja systemów komputerowych, rozwój Internetu i malejące koszty dostępu do informacji;

3) współczesne zarządzanie musi podjąć liczne wyzwania wynikające ze zmienności otoczenia i dostosować, a w zasadzie ciągle dostosowywać organizację oraz cele przedsiębiorstwa do sygnałów płynących z turbulentnego otoczenia¹.

Wszystkie te dylematy i wyzwania znajdują współcześnie praktyczny wyraz w elementach składowych gospodarki opartej na wiedzy, a więc w ustroju instytucjonalno-ekonomicznym sprzyjającym tworzeniu i wykorzystywaniu wiedzy, w zasobach wykształconej i wyszkolonej siły roboczej, w systemie innowacji obejmującym różne podmioty gromadzące zasoby wiedzy i rozwijające je, a także w infrastrukturze ułatwiającej rozpowszechnianie i przetwarzanie informacji. Rozwój gospodarki opartej na wiedzy zdeterminowany jest dostępnością kapitału rozumianego dwójako: z jednej strony nowocześnie jako kapitał ludzki, a drugiej tradycyjnie jako kapitał ziemski, ulokowany w nieruchomościach oraz technologiczny i finansowy².

Kolejne wyzwania dla nauk ekonomicznych wynikają z globalizacji, uwarunkowań ekologicznych oraz zróżnicowań kulturowych, wpływających na wzorce zachowań w sferze mikroekonomicznej, a także na formułowanie nowych oraz sposoby postrzegania istniejących modeli rozwoju społeczno-gospodarczego.

W niniejszym opracowaniu Autorzy podjęli się dokonania analizy wybranych problemów wynikających z otoczenia charakterystycznego dla gospodarki opartej na wiedzy oraz sformułowania konkluzji dla zarządzania przedsiębiorstwami i jednostkami samorządu terytorialnego.

Podstawowy dla gospodarki opartej na wiedzy zasobem jest kapitał ludzki (pracowniczy), który jest elementem kapitału intelektualnego. Kapitał ludzki może być postrzegany przez zasoby wykorzystywanej wiedzy, umiejętności i kompetencji, a także przez doświadczenia, wartości oraz postawy. Podkreślić należy rosnące znaczenie pracowników wiedzy w ogólnych zasobach siły roboczej kraju, którzy w największym stopniu warunkują budowę i sprawne funkcjonowanie gospodarki opartej na wiedzy.

¹ Por. np. M. Huelsmann, A. Berry, *Strategic Management Dilemma: Its Necessity in a World of Diversity and Change*, [w:] R. Lundin et al. (eds.), *Proceedings of the SAM/IFSAM VIIth World Congress on Management in a World of Diversity and Change*, Goeteborg, Sweden 2004, s. 3, [on-line] <<http://www.sfb637.uni-bremen.de/pubdb/repository/SFB637-A3-04-001-IC.pdf>> [dostęp: 29.01.2016].

² Por. na ten temat: T. Piketty, *Kapitał w XXI wieku*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2015, s. 275–289.

Właściwe wykorzystanie tego specyficznego zasobu jest zadaniem nie tylko przedsiębiorstw, ale również mieści się w obszarze działań państw w ramach realizowanej przez nie polityki ekonomicznej, szczególnie odnoszącej się do rynku pracy. Efektywne zarządzanie kapitałem ludzkim w perspektywie starzenia się społeczeństw stanowi jedno z najistotniejszych wyzwań XXI w. – w tej sytuacji efektem skutecznego zarządzania powinno być podniesienie poziomu aktywności ekonomicznej społeczeństwa oraz wzrost wydajności. W tym miejscu należy podkreślić, że zarządzanie kapitałem ludzkim musi obejmować współcześnie nie tylko pracowników (kapitał pracowniczy), ale również osoby długotrwale bezrobotne. Działania podejmowane w tym zakresie w wielu krajach mają na celu podtrzymanie, a przede wszystkim zwiększenie wartości potencjalnego pracownika, z punktu widzenia jego kreatywności w tworzeniu gospodarki opartej na wiedzy. Kluczowe znaczenie ma tutaj polityka państwa oraz działania instytucji publicznych. Problemy te są przedmiotem analizy i rozważań syntetyzujących w dwóch pierwszych częściach tej monografii.

Postęp techniczny w branży ICT sprzyja rozwojowi przedsiębiorczości, nie tylko zresztą w tej dziedzinie. Wydawałoby się, że firmy działające w tym sektorze powinny wykorzystywać w szerokim zakresie nowoczesne kanały komunikacji z otoczeniem, w tym także media społecznościowe. Przedmiotem badania w kolejnej części książki są kwestie związane z komunikacją przedsiębiorstw z otoczeniem. Konkluzje wynikające z tych badań stanowią, częściową oczywiście, odpowiedź na wyzwania dla zarządzania związane z nowoczesnymi kanałami komunikacji, obejmującymi także media społecznościowe. Z badań aktywności w tej dziedzinie mikro, małych i średnich przedsiębiorstw sektora ICT wynika jednak, że korzystają one z mediów społecznościowych głównie dla kreowania swego wizerunku, a nie do tworzenia sieci kontrahentów. Konkluzja nie jest więc optymistyczna, gdyż o pozycji firmy w otoczeniu decydują przede wszystkim jej relacje z interesariuszami (kapitał relacji to istotny element kapitału intelektualnego), w tym z dostawcami i odbiorcami.

Kreowanie wizerunku poprzez tworzenie sprawnie działającego systemu komunikowania się z otoczeniem w rozumieniu kontrahentów, dostawców kapitału (bankami) klientami i lokalną społecznością zwiększa szansę na osiągnięcie sukcesu rynkowego. W wielu dziedzinach system komunikacji przedsiębiorstwa z otoczeniem podlega precyzyjnym regulacjom prawnym. Najważniejszymi z nich są te odnoszące się do sprawozdawczości finansowej przedsiębiorstw, jak również do informacji niefinansowych. W przypadku krajów członkowskich Unii Europejskiej (UE) są to z jednej strony regulacje krajowe, a z drugiej dyrektywy UE. W kolejnej części monografii regulacje UE dotyczące sprawozdawczości finansowej i niefinansowej przedsiębiorstwa przedstawione zostały jako element komunikacji biznesowej przedsiębiorstw. Autor w analizie skoncentrował się przede wszystkim na ewolucji sprawozdawczości, która to ewolucja jest odpowiedzią na wymogi współczesnego otoczenia makro- i mikroekonomicznego, w jakim działają jednostki gospodarcze. Konkluzja wynikająca z analizy Autora upoważnia do stwierdzenia, że nowe, regulowane przez UE podejście do

raportowania finansowego, jest przejawem ulepszenia działania systemu komunikacji przedsiębiorstw z otoczeniem.

Inny rodzaj spojrzenia na otoczenie biznesowe przedsiębiorstwa i komunikację z jego podmiotami (głównie interesariuszami) wymusza ład korporacyjny, w szczególności jego elementy odnoszące się do ryzyka i zarządzaniem ryzykiem. Wzrost ryzyka i w związku z tym zwiększenie rangi jego identyfikacji i analizy wiąże się z dynamiką zmian otoczenia biznesowego i coraz większym jego wpływem na funkcjonowanie przedsiębiorstw i maksymalizację jego wartości (przez realizację założonych przez nie celów). Kwestie te stanowią istotne wyzwanie dla zarządzania przedsiębiorstwem, w związku z czym analiza nowych reguł ładu korporacyjnego zawartych w dokumencie *Dobre praktyki spółek notowanych na GPW 2016* oraz konkluzje wynikające z badań własnych Autorki kolejnej części monografii mogą stanowić podstawę sformułowania oceny skuteczności zarządzania ryzykiem spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych. Ocena ta nie jest w całości pozytywna. Z badań wynika, że nie zawsze właściwy jest sposób raportowania ryzyka, jak również działań służących jego kontrolowaniu lub ograniczaniu. W badanej próbie zauważyć można spore zróżnicowanie jakości zarządzania w odniesieniu do różnych rodzajów ryzyka, a stosunkowo najbardziej poprawna i odpowiadająca standardom jest sytuacja w zakresie zarządzania ryzykiem kursowym.

Duża zmienność otoczenia i konieczność przystosowania się do nowych wyzwań dotyczy również jednostek samorządu terytorialnego. Jednym z kierunków zmian w organizacji i funkcjonowaniu tych jednostek jest konieczność wdrożenia zarządzania procesowego, które jest działaniem kompleksowym. Jego wprowadzenie wymaga wiedzy dotyczącej zarówno nowoczesnych struktur sieciowych, wirtualnych, jak też znajomości zasad i mechanizmów budowania potencjału wiedzy w organizacji i wykorzystywania doświadczenia wyspecjalizowanych organizacji zewnętrznych. Jednostki samorządu terytorialnego, podobnie jak przedsiębiorstwa, z jednej strony budują gospodarkę opartą na wiedzy, a z drugiej muszą umieć funkcjonować w zmieniającym się otoczeniu oraz doskonalić ją poprzez ciągły proces uczenia się. Z badań Autorów tej części książki wynika jednak, że tylko nieliczne jednostki samorządu terytorialnego spełniają wymogi zarządzania procesowego, pozostałe są dopiero na początku tej drogi. Rozmiary pracy, którą należy jeszcze włożyć w ich przekształcenie, są olbrzymie, bo dopiero w organizacji, która osiągnęła najwyższy poziom dojrzałości procesowej, można osiągać korzyści związane z zastosowaniem współczesnych koncepcji i metod zarządzania.

Mimo niewątplivej konwergencji kulturowej, której sprzyjają zarówno integracja gospodarcza w regionach gospodarki światowej, jak i globalizacja (integracja o charakterze globalnym) istniejące między krajami zróżnicowania w sferze kultury rzutują na otoczenie biznesowe i wynikające z niego wzorce zachowań. W kolejnej części książki Autor poddał analizie oddziaływanie otoczenia kulturowego na zachowania biznesowe w wybranych krajach – USA, Szwecji, Japonii, Włoszech, Niemiec i Wiel-

kiej Brytanii. Badania doprowadziły Autora do konkluzji o wyjątkowości brytyjskiego otoczenia kulturowego, co jest efektem roli i zasięgu działania przedsiębiorstw tego kraju w przeszłości. W innych krajach poddanych analizie udało się Autorowi zidentyfikować najważniejsze elementy otoczenia kulturowego, które wpływają wyraźnie na zachowania biznesowe od wartości demokratycznych w Szwecji do *American dream* w USA.

Elżbieta Jantoń-Drozdowska